



NAGY PÉTER

## Nyugat-Németország ügye a magyar politikai beszédekben (1961–1973)

Magyarország a második világháborút követően – már a rövid koalíciós időszakot is ideértve – egyértelműen a szovjet érdekszférába került, ami hosszú évekre determinálta a magyar külpolitika irányát. A háború után a szövetségesek által felosztott Németországgal, főként annak nyugati részével való diplomáciai kapcsolatfelvétel egy egészen 1973-ig húzódó problémahalmazt jelentett a tömbérdek és a nemzeti érdek között órlódó magyar külpolitika számára. A Német Szövetségi Köztársasághoz – 1949. május 23-áig Németország nyugati megszállási övezetéhez – fűződő kapcsolat két síkon értelmezendő. Gazdasági szempontból a térség évszázadok óta összetartozott, amit nem lehetett leépíteni, ezért a kereskedelem terén nyitásra volt szükség. Politikai téren viszont teljes volt az elhatárolódás, így a politikai párbeszéd és diplomáciai kapcsolatfelvétel időszerűtlen volt. Ezek nélkül azonban a gazdasági kapcsolatok is óhatatlanul korlátozódtak.

Egészen 1956-ig nem beszélhetünk még csak részlegesen sem önálló magyar külpolitikáról, hiszen a fokozódó hidegháborús hisztéria közepén Moszkva egységbe kovácsolta vagy inkább kényszerítette szatellit országait, köztük Magyarországot is. A magyar–nyugatnémet tapogatózások legdinamikusabb időszaka, amikor a két állam kapcsolata bizonyos szűrőkkel, de organikusán fejlődhetett, csak ezután következett. Munkámban ezen időszakra fókuszálok, különös tekintettel Péter János külügyminiszterségének idejére, az 1961 és 1973 közötti időszakra, mely a viszonylagos önállóságnak örvendő magyar külpolitika újraaktivizálódásának tekinthető. Ezekben az években Kádár János már biztos kézzel irányította országát, és megkezdődött az a külpolitikai lavírozás, amely hosszú időn keresztül jellemezte a „legvidámabb barakkot”. A továbbiakban arra keresem a választ, hogy az adott időszakban a magyar politika milyen fórumokon, hogyan beszélt a nyugatnémetekhez fűződő kapcsolatokról és magáról Nyugat-Németországról. Ezek a megnyilatkozások ugyanis a kádári lavírozás eszközei voltak, melyek tökéletesen beleillettek az országon belül már kiválóan alkalmazott többszintű tájékoztatási rendszerbe. A kérdés tehát az, hogyan szolgálták a magyar külpolitikai törekvéseket a prominens magyar államférfiak különböző fórumokon, kisebb-nagyobb nyilvánosság előtt tett eltérő tartalmú kijelentései, és ezek milyen kapcsolatban álltak egymással, valamint a mindenkori külpolitikai realitásokkal.

Ahhoz, hogy a vizsgálat teljes körű legyen, szükséges a magyar–nyugatnémet kapcsolat rövid elemzése a világháború és a megjelölt időszak között. Ekkoriban azonban a nyugatnémetekkel való kapcsolat rendezése nem szerepelt a politika napirendjén, ezért ez a periódus külön nem vizsgálható.

**Magyar–nyugatnémet kapcsolatok alakulása 1947 és 1961 között**

A második világháború után alakult demokratikus magyar állam már jóval a Német Szövetségi Köztársaság hivatalos, 1949. május 23-i létrejötte előtt megkezdte a tapogatózást arra vonatkozólag, hogy rendezze kapcsolatait az amerikai–brit megszállású Bizóniával. Biztosak lehetünk abban, hogy a magyar fél előbb tájékozódott Moszkva véleményéről, és annak hallgatólagos vagy tényleges beleegyezésével kezdte meg ilyen irányú külpolitikai aktivitását, tekintve, hogy az ország az egyértelműen szovjetek dominálta Szövetséges Ellenőrző Bizottság felügyelete alatt állt. Ennek fényében a magyar minisztertanács 1947 júliusában elfogadhatta a Külügyminisztérium abban az évben korábban készült azon javaslatát, mely szorgalmazta, hogy a Németország nyugati megszállási övezetéhez tartozó Frankfurtban jöjjön létre magyar konzulátus. Mivel megszállási zónáról beszélünk, a magyar félnek a budapesti amerikai követségen keresztül az Egyesült Államokkal kellett ilyen jellegű elképzelésről tárgyalnia. Jelentős késéssel ugyan, de 1948 januárjában pozitív válasz érkezett: a magyar fél jogosult volt a leendő konzulátus személyzetének összeállítására, ami viszont az amerikaiak sürgetése ellenére is vontatottan haladt.<sup>1</sup> A konzulátus létrehozásának terve a bekövetkezett világpolitikai változások következtében kútba esett. Nem rekonstruálható, hogy pontosan mely lépés nyomán szűnhetett meg az akarat, de talán az 1948. június 20-án Németországot ténylegesen szétszakító nyugati valutareform állhatott a háttérben.<sup>2</sup> Az NSZK létrejötte, majd a NATO 1949. április 4-ei megalapítása után már ténylegesen kialakult a két tömb, melyek politikai téren teljes mértékben elszigetelődtek egymástól. Immáron beszélhetünk a hagyományos értelemben vett tömbpolitikáról, melyben Magyarország a Szovjetunió szatellit államaként létezett. A Moszkvából érkező instrukciókat tiszteletben tartva 1949. október 3-án Rákosi Mátyás rejtjelezett táviratban jelentette vagy inkább nyugtázta Sztálin titkárságának – „Filippov” elvtársnak –, hogy Magyarország nem létesít diplomáciai kapcsolatot a Német Szövetségi Köztársasággal.<sup>3</sup> Ennek ellenére félhivatalos politikai kapcsolat azért létezett, mely 1948. április 7-én jött létre. Innentől datálható a Németországi Szövetséges Főbiztosság Budapesti Irodájának működése, ami az NSZK 1949-es megalakulása után Németországi Utazási Iroda néven a Francia Követségen belül üzemelt. A Nyugat-Németországba való utazást megkönnyítendő a magyar fél 1948. április 12-én elismerte a létrejött szervezet. Ez a döntés nem felebaráti szeretetből született, hanem kemény gazdasági indíttatásból, ugyanis ilyen módon a magyar államnak nem kellett devizában fizetni a vízumdíjat, ami egyértelmű nyereség volt. Az iroda státuszának rendezetlensége senkit sem zavart, mert egyik félnek sem állt érdekében ennek bolygatása, működésének beszüntetése vagy megkérdőjelezése.<sup>4</sup> Mindemellett csak Sztálin halála után kerülhetett sor a politikai kapcsolatok tényleges újragondolására.

A gazdasági együttműködés a diplomáciai kapcsolat hiánya ellenére már 1948-ra helyreállt és prosperált. Évenként előre kötött árucseré-forgalmi megállapodások – az első ilyen 1947-ben kötötték a Németország nyugati felét megszálló szövetségesekkel – keretében folyt a kereskedelem a két állam között, ugyanakkor tényleges piac nem jöhetett létre.<sup>5</sup> Az

<sup>1</sup> Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (a továbbiakban: MNL OL) XIX-J-1-j NSZK-(1945-64)-26. tétel (1. doboz). A magyar–nyugatnémet kapcsolatok. 1.

<sup>2</sup> Fülöp Mihály – Sipos Péter: *Magyarország külpolitikája a XX. században*. Budapest, 1998. 357.

<sup>3</sup> Rainer M. János: *Távirat „Filippov” elvtársnak. Rákosi Mátyás üzenetei Sztálin titkárságának, 1949–1952*. In: *Az 1956-os Intézet Évkönyve 1998*. Budapest, 1998. 111.

<sup>4</sup> MNL OL XIX-J-1-j NSZK-(1945-64)-26. tétel (1. doboz). A magyar–nyugatnémet kapcsolatok. 1.

<sup>5</sup> Kiss J. László: *Az első államközi megállapodástól a diplomáciai kapcsolatok felvételéig. A magyar–NSZK kapcsolatok egy évtizede 1963–1973*. Külpolitika, 3. évf. (1976) 3. sz. 42.

NSZK 1949-es létrehozása után már saját jogán egyezkedhetett és köthetett egy évre szóló kereskedelmi megállapodásokat Magyarországgal az úgynevezett vegyes bizottságokban. A gazdasági kapcsolatok 1947 és 1950 között folyamatosan fejlődtek, ezt a prosperitást 1950-től a keleti blokkot sújtó embargók némiképp visszavetették. A kereskedelem visszaesését Sztálin halála után ismételt fellendülés követte 1954 és 1956 között, melyet az '56-os magyar forradalom kirobbanása szakított meg. Az NSZK ezt követően 1957 közepéig, mintegy fél éven keresztül bojkottálta a Magyarországgal való kereskedést, ezután viszont ismét felfelé ívelő szakasz következett.<sup>6</sup> A Magyar Népköztársaság 1960-ra külkereskedelmének negyedét tőkés államokkal folytatta, melyek közül a legfontosabb partner a Német Szövetségi Köztársaság volt.<sup>7</sup>

Sztálin 1953-ban bekövetkezett halála fordulóponthoz jelentett a keleti blokk politikájában. A harmadik világháborúra való készülődés ugyan nem került le a napirendről, de Moszkva a fokozatos enyhülés útjára kívánt lépni, ami ezáltal Magyarország számára is követendő külpolitikai célkitűzéssé vált. Az 1954 novemberében–decemberében lezajlott moszkvai tárgyalások során döntés született a Varsói Szerződés létrehozásáról, mely 1955-ben ténylegesen megalakult. A tárgyalások során a német veszélyre való tekintettel a Szovjetunió felhívta szövetségesei figyelmét arra, hogy elérkezett a nyugatnémetekkel és osztrákokkal való diplomáciai kapcsolatfelvétel ideje, ezért felszólította a szatellit országokat, hogy törekedjenek ennek mihamarabbi elérésére.<sup>8</sup> A Szovjetunió jó példával igyekezett elől járni, amikor Konrad Adenauer 1955-ös moszkvai látogatása után diplomáciai kapcsolatot létesített az NSZK-val.<sup>9</sup> A „csatlós” államoknak erre azonban lehetőségük sem volt, mivel Nyugat-Németország ekkorra már életbe léptette új külpolitikai irányvonalát, a Hallsteindoktrínát, melynek értelmében az NDK-t elismerő államokkal az NSZK nem létesített diplomáciai kapcsolatot, sőt még a meglévőket is haladéktalanul felbontotta abban az esetben, ha időközben a partner állam megállapodást kötött a keletnémetekkel. Erre a sorsra jutott Jugoszlávia, aki külön utasként már 1952 óta diplomáciai kapcsolatot ápolt az NSZK-val, de amikor 1957-ben elismerte az NDK-t, a nyugatnémetek azonnal felmondták az öt évvel azelőtt kötött szerződést. A szabály alól egyetlen szabályt erősítő kivételt ismertek: a Szovjetuniót, melyet a német békeszerződés egyik kialakító nagyhatalmaként nem lehetett ilyen bánásmódban részesíteni.<sup>10</sup>

Magyarország a szovjet „ukázzal” összhangban már 1955-ben készen állt a nyugatnémetekkel való diplomáciai kapcsolatfelvételre. A külügyminiszter június végén kelt javaslatára a Magyar Dolgozók Pártja Politikai Bizottsága elvi határozatot fogadott el arról, hogy Adenauer sikeres moszkvai tárgyalásai és a szovjet blokk országainak egyetértése esetén hajlandó diplomáciai kapcsolatot létesíteni az NSZK-val. Magyarország – akárcsak Bulgária és Románia – nem állt területi vitában Nyugat-Németországgal, ugyanakkor szüksége volt a nyugatnémetekkel kötendő gazdasági együttműködésre és aktív kereskedelemre. Az MDP határozatát Jurij Andropov budapesti szovjet nagykövet is üdvözölte, és a Szovjetunió támogatásáról biztosította a magyar kormányzatot. Lengyelország, NDK és Csehszlovákia – akiknek komoly területi vitájuk volt a nyugatnémetekkel – egyáltalán nem lelkesedtek a

<sup>6</sup> MNL OL XIX-J-1-j NSZK-(1945-64)-26. tétel (1. doboz). A magyar–nyugatnémet kapcsolatok. 3.

<sup>7</sup> Vajda Imre: *Külkereskedelmünk a második hároméves terv időszakában 1958–1960*. Budapest, 1961. 49.

<sup>8</sup> Békés Csaba: *Magyar külpolitika a bipoláris világban 1945–1991*. Külügyi Szemle, 10. évf. (2011) 4. sz. 104–106.

<sup>9</sup> Békés: *Magyar külpolitika a bipoláris világban*, 107.

<sup>10</sup> Kiss: *Az első államközi megállapodástól a diplomáciai kapcsolatok felvételéig*, 41.

magyar–NSZK diplomáciai kapcsolatfelvételért, de a döntő szó természetesen ebben a blokkon belüli vitában is a magyar törekvéseket támogató szovjeteké volt.<sup>11</sup> A gyakorlati megvalósítást azonban ellehetetlenítette a Hallstein-doktrína, melynek félretétele nem volt az NSZK célja. Úgy gondolták, hogy a Magyarországgal, Lengyelországgal, Romániával történő kiegyezés nem szolgálja olyan hatékonysággal a végső cél elérését – Németország újraegyesítését –, mint a doktrína életben tartása.<sup>12</sup>

A kádári konszolidáció után a magyar külpolitika megőrizte szovjet determináltságát, de jóval szélesebb játékkeretet kapott, amit ki is használt. Az életszínvonal-politika – mely a rendszer legitimációját adta a forradalom után – érdekében megkezdődött a tömbérdek és nemzeti érdek közti majd harminc évet felölelő lavírozási politika. A messzemenőkéig preferált keleti gazdasági kapcsolatok mellett szükség volt stabil nyugatiakra is, ugyanakkor a tömb felé demonstrálni kellett a töretlen kommunista irányvonalat. Mivel az emberek, kormányok meggyőzése, tájékoztatása mindenekelőtt a politikusi beszédekkel történik, ekortól vált igazán érdekessé, hogy a magyar kormányzat melyik tagja, milyen fórumon, milyen kijelentéseket tett Nyugat-Németországról és a hozzá fűződő ambivalens kapcsolatokról.

### **Külpolitikai beszédek és realitások 1961-től a diplomáciai kapcsolatfelvételig**

A hatvanas évek elején fokozatosan aktivizálódó magyar külpolitika „nemzetállami” érdekeit is figyelembe véve igyekezett politizálni, ugyanakkor mindig meg akart felelni az aktuális tömbpolitikának is. A gazdasági kapcsolatok fejlesztése mellett általánosabb érdekek is amellet szóltak, hogy a nyugatnémetekhez fűződő viszony valamilyen módon normalizálódjon, de mivel erre nem érett meg a nemzetközi helyzet, a magyar politikai beszédek a magyar–nyugatnémet kapcsolatokat 1961 elején igencsak ritkán érintették. Az NSZK először február végén került terítékre, amikor csehszlovák küldöttség érkezett Magyarországra (1961. február 20–24.).<sup>13</sup> A látogatás keretében Antonín Novotný, Csehszlovákia Kommunista Pártja Központi Bizottságának első titkára mondott beszédet a parlamentben, melyben elítélte a „hitlerista tábornokok” vezette nyugatnémet *Bundeswehr* felfegyverzését, valamint a nyugatnémet imperializmust és militarizmust, mely ismét Európa békéjét fenyegeti.<sup>14</sup> Ezzel a kijelentéssel Novotný kevésbé burkoltan a Harmadik Birodalom NSZK-beli továbbélését sugallta, amit Kádár János a csehszlovák küldöttség búcsúztatására elmondott beszédében megismételt. A szimbolikus térben azonban sokat elárul az, hogy Novotný a magyar országgyűlés hivatalos légkörében tette kijelentéseit, míg Kádár a Marx téren rendezett nagygyűlésen mondta el beszédét, ami bagatellizálta az általa mondottakat.<sup>15</sup> A közösen megfogalmazott február 24-i nyilatkozat – mely a nemzetközi közösségnek és nem a magyar belpolitikának szólt – már jóval engedékenyebb hangvételű volt. A „hitlerista” kifejezések eltűntek, mindössze az NSZK revansista, militarista politikája szerepelt, s annak a többi nyugati hatalom által való támogatását és a *Bundeswehr* atomfegyverekkel való fel-

<sup>11</sup> Békés: *Magyar külpolitika a bipoláris világban*, 107.

<sup>12</sup> Ruff Mihály: *A két német állam*. In: Békés Csaba (szerk.): *Evolúció és revolúció*. Budapest, 2007. 310.

<sup>13</sup> *A magyar külpolitika dokumentumai*, 1. évf. (1961) 1. sz. 113. (Külügyminisztérium Dokumentációs Osztály)

<sup>14</sup> *Országgyűlési Napló* 1958/1. kötet (1958. november 26. – 1962. november 5.). 19. ülés 1961. február 24. 1102–1103. hasáb.

<sup>15</sup> *Népszabadság*, 19. évf. (1961) 49. szám.

szerelését nehezményezték.<sup>16</sup> Novotný mint az egyik olyan „testvérállam” első titkára, mely területi vitában állt az NSZK-val,<sup>17</sup> nyilvánvalóan minden lehetőséget megragadott arra, hogy problémáit nemzetközi szinten hangoztassa. A magyar politika szolidárisan viselkedett, de szimbolikusan már nem állt ki emellett. A magyar parlamenti küldöttség az NDK-ban tett látogatása során is ügyelt arra, hogy mit és milyen stílusban mond, így amikor Dr. Johannes Dieckmann, az NDK Népi Kamarájának elnöke június 12-én azon álláspontját fejtette ki a magyar küldöttség előtt, hogy Bonn egyes miniszterei nyílt agresszióra buzdítanak, Rónai Sándor – a magyar országgyűlés elnöke – diplomatikusan csak annyit válaszolt, hogy a német kérdést minél hamarabb és mindenképpen békés úton, tárgyalásokkal kell rendezni.<sup>18</sup> 1961 elején tehát a magyar vezetés vagy nem beszélt a nyugatnémetekről, ha pedig mégis rákényszerült, akkor igyekezett a legkevesebb rosszat mondani, mivel Magyarországának nem volt érdeke az NSZK befekettítése, inkább a kiegyezés lett volna kívánatos, s a Hallstein-doktrína még mindig erős fala mögül nyugatnémet érdeklődés is mutatkozott.<sup>19</sup>

Ezt a nyugalmi állapotot szakította meg az NDK, amikor augusztus 13-án megszigorította a „demokratikus Berlin határainak ellenőrzését”,<sup>20</sup> azaz hozzáfogott a berlini fal felhúzásához.<sup>21</sup> A hivatalos indoklás szerint ez a nyugatnémet fasizmusra és militarizmusra adott adekvát válasz volt, amelyet igen gyorsan az egész keleti blokk, így a magyar politika is magáévá tett és hangoztatott. Augusztus 20-ától, egy héttel a szögesdrót akadályok lerakása után a magyar vezetés megkezdte a verbális offenzívát. Először Marosán György az alkotmány ünnepén rendezett nagygyűlésen beszélt a nyugatnémet militarizmusról, revansizmusról, sovinizmusról, melyet a nyugati hatalmak támogatnak. Beszédében kifejtette, hogy míg az NDK felszámolta a fasiszta múltat, és leszámolt a háborút kibomboló „monopolkapitalista tőkével”, addig ezt az NSZK nem tette meg, ráadásul egykori „hitlerista” tábornokok kerültek a német hadsereg élére, melyet a NATO tömegpusztító fegyverekkel kíván felvértezni.<sup>22</sup> A magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány hivatalos nyilatkozatban sürgette a német béke megteremtését, valamint támogatásukról biztosították az NDK-t abban, hogy Nyugat-Berlin (mint a legfőbb „felforgató góc”) hermetikus elszigetelésével védje meg szuverenitását.<sup>23</sup> A magyar politikai vezetés tehát ebben a pillanatban teljes mellszélességgel kiállt Kelet-Németország mellett, és felvette a harcot a „világ békéjének legfőbb veszélyeztetőjével”<sup>24</sup> szemben, először informálisan egy ünnepi nagygyűlésen, majd hivatalos kormánynyilatkozat formájában. Ezek után szisztematikus propaganda-hadjárat indult,

<sup>16</sup> *A magyar külpolitika dokumentumai*, 1. évf. (1961) 1. sz. 56–57.

<sup>17</sup> Az NSZK vonakodott elfogadni a müncheni egyezmény érvénytelenségét, ezáltal fennmaradt területi követelése Csehszlovákiával szemben. Erről csak az 1973-as csehszlovák–nyugatnémet meg egyezéskor mondott le. Békés Csaba: *Magyarország, a szovjet blokk, a német kérdés és az európai biztonság 1967–1975*. In: *Az 1956-os Intézet Évkönyve 2009*. Budapest, 2009. 315–352.

<sup>18</sup> *A magyar külpolitika dokumentumai*, 1. évf. (1961) 1. sz. 74–75.

<sup>19</sup> Békés: *Magyarország, a szovjet blokk, a német kérdés és az európai biztonság*, 315.

<sup>20</sup> Kállai Gyula: *Vezércikk*. *Népszabadság*, 19. évf. (1961) 204. sz.

<sup>21</sup> Az NDK-nak óriási problémát okozott a nagy volumenű kivándorlás az NSZK irányába, melynek mindenképpen gátat kellett szabnia, ennek az eredménye lett a megszigorított határzár. Ruff Mihály: *A magyar–NSZK kapcsolatok, 1960–1963. Útkeresés a doktrínák útvesztőjében*. Múltunk, 44. évf. (1999) 3. sz. 18–19.

<sup>22</sup> *Népszabadság*, 19. évf. (1961) 198. sz.

<sup>23</sup> *A magyar külpolitika dokumentumai*, 1. évf. (1961) 2. sz. 18–19.

<sup>24</sup> Haraszi György: *A berlini kérdés nemzetközi jogi vonatkozásai*. Rendőrségi Szemle, 19. évf. (1961) 10. sz. 774.

melynek első állomása Kállai Gyula *Népszabadság*ban megjelent vezércikke volt, ahol részletesen kifejtette, hogy a magyar népnek kötelessége kiállni az NDK mellett, mivel a német „kapitalista, imperialista monopolitőke” kétszer rántotta hazánkat pusztító világháborúba, és ismét ugyanerre készül. Érzelmekre apellálva, a megélt veszteségek emlegetésével igyekezett meggyőzni a magyar közvéleményt arról, hogy az NSZK ismételten a rettegett hitleri útra lép, és aktívan fenyegeti nemcsak a keletnémet, hanem adott esetben a magyar határokat és embereket is.<sup>25</sup> A vezércikk a magyar társadalom széles rétegeinek meggyőzésére volt hivatott. Ugyanezt a célt szolgálta Kádár János parlamenti beszéde is 1961. október 12-én, melyben Konrad Adenauert egyenesen Hitlerhez hasonlította.<sup>26</sup> A kérdéssel kapcsolatban még a Magyar Tudományos Akadémia elnöksége is állást foglalt, az intézmény formailag kiállt a testvérállam mellett, de nem azon síkon, ahogy az eddig említett politikusok. Az akadémia mindössze a német békeszerződés szükségességét, illetve Nyugat-Berlin státusának rendezését szorgalmazta.<sup>27</sup> Ezek a beszédek és nyilatkozatok a magyar társadalom különböző szegmenseinek szóltak, és egyértelművé tették a követendő irányvonalat, amely ez esetben a tömbérdek feltétel nélküli támogatása volt.

A kinyilatkoztatások azonban a nemzetközi érintkezéseket is befolyásolták, így például akkor, amikor román küldöttség érkezett Magyarországra 1961 szeptemberében. A delegáció előtt először Kiss Károly, majd maga Kádár János is beszédet mondott. A két államférfi az NSZK-t szisztematikusan militaristának és revansistának, hadseregének vezetését pedig egyenesen „hitleristának” bélyegezte, és háború kitörését vizionálta.<sup>28</sup> A magyar–román közös nyilatkozatban biztosították az NDK-t a két ország támogatásáról, hogy fel tudja venni a harcot revansista szomszédjával szemben.<sup>29</sup> A téma a Koreai Munkapárt IV. kongresszusán is előkerült, ahol a magyar küldöttség vezetője felszólalt, és a már jól ismert sé mák alapján szónokolt.<sup>30</sup> Az NDK megalakulásának tizenkettedik évfordulója alkalmából október 6-án Biszku Béla magyar belügyminiszter az NDK-ba látogatott, ahol nagygyűlés keretében a magyar kormány támogatásáról biztosította a jelen lévőköt, külön kiemelve a keletnémet testvér segítségnyújtását az 1956-os „ellenforradalom” idején, melyet Biszku megfogalmazásában az amerikaiak és nyugatnémetek támogattak és tüzeltek.<sup>31</sup> Jól látható, hogy a magyar politika mind belföldön, mind a baráti szocialista országokkal történő érintkezések keretében becsmérelte az NSZK-t, nyíltan kontinuitást sugallt közte és a Harmadik Birodalom között, valamint maximális támogatásról biztosította a Német Demokratikus Köztársaságot. Ugyanakkor, amikor a Nyugattal történt érintkezés, bár ezek száma magától értetődően igen kicsi volt, a magyar államférfiak beszédéből nem hogy a nyugatnémet revansizmus, hitlerizmus, de az NSZK mint téma is eltűnt. Erre kitűnő példa Kállai Gyula, Ilku Pál, Aczél György, Dr. Rosta Endre, tehát a magyar politikai elit fontos tagjainak a nyugati sajtó számára adott nyilatkozata, amelyben Nyugat-Németországot még csak meg sem említették.<sup>32</sup> Ebből arra lehet következtetni, hogy a magyar politika teljesítette „házi feladatát”, kiállt az NDK mellett, de a Rubicont nem lépte át, és a Nyugat felé már nem kommu-

<sup>25</sup> Kállai: *Vezércikk*, id. mű.

<sup>26</sup> *Országgyűlési Napló* 1958/1. kötet (1958. november 26. – 1962. november 5.). 24. ülés. 1961. október 12. 1471. hasáb.

<sup>27</sup> *A magyar külpolitika dokumentumai*, 1. évf. (1961) 3. sz. 28–29.

<sup>28</sup> *A magyar külpolitika dokumentumai*, 1. évf. (1961) 2. sz. 81., 91.

<sup>29</sup> *Népszabadság*, 19. évf. (1961) 216. sz.

<sup>30</sup> *A magyar külpolitika dokumentumai*, 1. évf. (1961) 2. sz. 15.

<sup>31</sup> *A magyar külpolitika dokumentumai*, 1. évf. (1961) 3. sz. 114–115.

<sup>32</sup> *A magyar külpolitika dokumentumai*, 1. évf. (1961) 3. sz. 44–48.

nikálta ugyanazt. Ezzel a kiskapuvál Magyarország megoldást talált arra, hogy eleget tessen Moszkva elvárásainak, de ne aknázza alá saját törekvéseit.

Az 1961 végén tapasztalható propaganda-hadjárat záróakkordja 1962 elejére datálható, amikor a Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottsága állást foglalt az előző év augusztus 13-án történt eseményekkel kapcsolatban. Kiálltak az NDK intézkedése mellett, logikusnak és szükségesnek ítélték a falépítést, melyet meg kellett cselekedni a keletnémet állam szuverenitásának védelme érdekében, amit Nyugat-Berlin, a „bonni militarizmus melegágya” veszélyeztetett.<sup>33</sup> Ugyanakkor a kormányzat jegyzéket juttatott el Bonnba a francia követség ideiglenes ügyvivőjén keresztül, melyben tételesen felsorolták Magyarország sérelmeit, valamint célkitűzéseit a nyugatnémetekkel kapcsolatban. A magyar kormány ki fogásolta, hogy az NSZK-ban megjelenhettek magyar emigráns lapok, valamint emigráns szervezetek is szabadon működhetnek. Ezek a korabeli magyar olvasatban „horthysta és fasiszta” szervezetek és lapok voltak, név szerint a Magyarországi Németek Honfitársi Szövetsége,<sup>34</sup> a Magyar Harcosok Bajtársi Szövetsége,<sup>35</sup> a *Hídverők*<sup>36</sup> és a *Cél*<sup>37</sup> című lapok. Kifogásolták továbbá, hogy az NSZK-kormány alkalmazásában álltak olyan személyek, akik korábban mint „fasiszták” komoly károkat okoztak Magyarországnak, például Karl Werkmeister,<sup>38</sup> Kurt Krumholz,<sup>39</sup> Otto Winkelmann.<sup>40</sup> Ez nem meglepő, hiszen a nyugatnémet politikában és közigazgatásban az ötvenes és hatvanas években néhány, egykor a Harmadik Birodalmat kiszolgáló személy is helyet kapott, amiért a keletnémetek bírálták az NSZK-t, miközben maga az NDK is alkalmazott hasonló múltú hivatalnokokat.<sup>41</sup> Ez azonban nem

<sup>33</sup> *A magyar külpolitika dokumentumai*, 2. évf. (1962) 1. sz. 5.

<sup>34</sup> Németül: *Landsmannschaft der Deutschen aus Ungarn*. 1949-ben létrejött szervezet. A magyar Belügyminisztérium potenciális hírszerzőeszköznek tartotta, mivel a Magyarországon maradt rokonokon keresztül információkat lehetett szerezni a nyugatnémet külügyi hírszerző szolgálat, a *Bundesnachrichtendienst* (BND) számára. *Az NSZK-ban működő Landsmannschaftokról és szerepükről*. Belügyi Szemle Tájékoztatója, Külföldi Figyelő, 8. sz. 1968. 17–21.

<sup>35</sup> 1949. január 1-jén Klagenfurtban megalakult jobboldali katonai jellegű szervezet, melynek első vezetője Zákó András vezérőrnagy volt. Radnóczy Antal: *A magyar katonai emigráció története, 1945–1990*. Hadtörténelmi Közlemények, 111. évf. (1998) 3. sz. 133–148.

<sup>36</sup> 1948 és 1962 között megjelenő emigráns lap az NSZK-ban. Lásd: <https://pim.hu/hu/emigrans/nemetszagi-magyar-emigrans-sajto-bibliografija-1945-2002> (letöltés: 2018. április 5.)

<sup>37</sup> 1958 és 1966 között megjelenő emigráns, antibolsvista magyar folyóirat az NSZK-ban. Lásd: <https://pim.hu/hu/emigrans/nemetszagi-magyar-emigrans-sajto-bibliografija-1945-2002> (letöltés: 2018. április 05.)

<sup>38</sup> A III. Birodalom budapesti követségi tanácsosa 1938–1944 között. Pintér, István – Szabó, László (eds.): *Criminals at Large*. Budapest, 1961. 195. Az ő nevéhez kötődik az a javaslat, hogy a németek kényszerítsék a magyar kormányzatot arra, hogy kobozzák el a zsidó tulajdonban lévő rádiókat. Braham, Randolph L.: *A népiártás politikája. A holokauszt Magyarországon*. Budapest, 2015. 248., 293–294. A háború után több felelős pozíciót is betöltött az NSZK-ban, 1961 és 1964 között Stockholmban volt nagykövet. Lásd: [http://www.bundesarchiv.de/cocoon/barch/1000/z/z1961z/kap1\\_10/para2\\_63.html](http://www.bundesarchiv.de/cocoon/barch/1000/z/z1961z/kap1_10/para2_63.html) (letöltés: 2018. április 05.)

<sup>39</sup> *SS-Sturmbannführer*, Otto Winkelmann személyzeti vezetője. A hatvanas években Nyugat-Berlin rendőrségénél látott el vezetői feladatokat. *Criminals at Large*, 316.

<sup>40</sup> *SS-Obergruppenführer*, Magyarország német megszállása után a rendőri erők és az SS magyarországi parancsnoka, 1944. március 31-én nevezte ki őt Himmler. Többek között magyarországi Waffen-SS hadosztályok parancsnoka is volt. A háború után az amerikaiak fogták el, Magyarországnak csak mint tanút adták át. Felelősségre nem vonták. Békében, nyugdíjasként élhetett az NSZK-ban 1977-es haláláig. Braham: *A népiártás politikája*, 450., 466–467.

<sup>41</sup> Childs, David – Popplewell, Richard: *The Stasi. The East German Intelligence and Security Service*. Berlin, 1996. 144–147.

akadályozta meg őket abban, hogy az ötvenes évek végén antiszemitizmussal,<sup>42</sup> a '60-as években pedig neofaszizmussal és náciizmussal kampányoljanak nyugati szomszédjuk ellenében, amit igyekeztek elterjeszteni a Keleti Blokkon belül.<sup>43</sup> Az 1962-es magyar jegyzék ugyanakkor egyértelművé tette a békés egymás mellett élés és a kapcsolatok normalizálásának szándékát, valamint kilátásba helyezte a gazdasági és kulturális kapcsolatok bővítését is.<sup>44</sup> Ezzel gyakorlatilag lezárult az a propagandakampány, mely a berlini fal megépítésével vette kezdetét az NSZK ellenében. A jegyzékre tekinthetünk úgy, mint a nyugatnémeteknek szánt magyarázatra a több hónapon keresztül ellenük zajló kampány miatt, melynek híre minden kétséget kizáróan eljutott Bonnba még annak ellenére is, hogy a magyar vezetés Nyugat felé hivatalosan semmilyen fórumon nem kommunikált terhelőt az NSZK-ról. Ebben a jegyzékben nyoma sincs azoknak az általánosító és sértő mondatoknak, melyeket a magyar politika a megelőző időszakban hajtogatott, ugyanakkor egyértelművé teszi azokat a problémákat, amelyek a két ország kapcsolatát terhelték.

A berlini válság, ha nem is rendeződött, de háttérbe került 1962-re, így nem volt szükség az NDK további mosdatására és az NSZK szisztematikus befeketítésére; a magyar politikai elit – miután rosszat nem akart, jót meg nem mondhatott – inkább „bölcös” hallgatásba merült az NSZK-val kapcsolatban,<sup>45</sup> olyannyira, hogy a magyar politikusok közül csak Péter János szólalt fel a témában az ez évben október elején zajló ENSZ közgyűlésen. A magyar külügyminiszter óvatosan, egyszerűen csak támogatta a Nyugat-Berlin helyzetét rendezni vágyó keletnémet–szovjet javaslatot, ugyanakkor az NSZK-ról sem jót, sem rosszat nem említett, pedig ez a fórum lett volna igazán alkalmas a magyar álláspont kifejtésére. A magyar érdek az NSZK-val való minél szorosabb gazdasági együttműködés, adott esetben politikai kiegyezés lett volna, melynek útjában azonban számos akadály állt.<sup>46</sup> Beszédének középpontjában természetesen az ekkor még meg nem oldott magyar kérdés állt. Az ENSZ közgyűlés valamennyi vitájáról, megbeszéléséről elmondható, hogy a magyar felszólalók kerültek a német kérdés érintését. A fő téma inkább a magyar kérdés rendezése, a dekolonizáció és az egykori gyarmatok problémáinak orvoslása, a nukleáris leszerelés, valamint a két Korea északi zászló alatti egyesítésének szükségessége volt.<sup>47</sup> A hallgatás politikája a következő év első felében is folytatódott, a csendet csak Kádár János törte meg a Ganz-MÁVAG gyárban rendezett nagygyűlésen elmondott januári beszédével, amelyben az USA-t és az NSZK-t a demokrácia köntösébe bujtatott „tökéssztyály diktatúráiként” nevezte meg, arra hivatkozva, hogy a nyugatnémet államban korábban (még 1956-ban) betiltották a Német Kommunista Pártot, valamint bebörtönözték a „békemozgalom harcosait”.<sup>48</sup> A beszéd a magyar közönségnek szólt, ahol a töretlen marxista–leninista utat kellett ismételni, hiszen belpolitikailag sohasem volt érdek, hogy a magyar társadalom rokonszenvezzen a Nyugattal, hiszen ez az egész rendszer létjogosultságát megkérdőjelezte volna. Ezért volt szükséges hangoztatni azt a valóságtól elrugaskodott gondolatot, hogy az igazi sza-

---

<sup>42</sup> Pál István: *Egy „független” jogi tanácsadó. Tarján Imre esete a londoni magyar hírszerző rezidentúrával*. Betekintő, 10. évf. (2016) 1. sz. Lásd: [http://www.betekinto.hu/2016\\_1\\_pal\\_istvan](http://www.betekinto.hu/2016_1_pal_istvan) (letöltés: 2018. április 05.)

<sup>43</sup> Childs–Popplewell: *The Stasi*, 145.

<sup>44</sup> *A magyar külpolitika dokumentumai*, 2. évf. (1962) 1. sz. 5.

<sup>45</sup> *A magyar külpolitika dokumentumai*, 2. évf. (1962) 2–4. sz.

<sup>46</sup> *Népszabadság*, 20. évf. (1962) 230. sz.

<sup>47</sup> *A magyar külpolitika dokumentumai*, 2. évf. (1962) Az ENSZ közgyűlése különszám.

<sup>48</sup> *Népszabadság*, 21. évf. (1963) 24. sz.



badság és demokratikus fejlődés a szocializmust építő államokban és nem a nyugaton működő polgári demokráciákban léteznek.

1963 második felében a szocialista országok képviselőivel történő érintkezések alkalmával újra előkerültek a nyugatnémet-ellenes kirohanások, bár ezek volumene messze elmaradt az előző évi kampányhoz képest. Az NSZK revansizmusa, valamint hadseregének „neohitlerista” tábornokai felbukkantak a magyar párt és kormányküldöttség moszkvai látogatása, valamint a lengyel küldöttség magyarországi látogatása alkalmával, mindkét esetben közös nyilatkozat formájában.<sup>49</sup> Mindeközben 1963. november 10-én Magyarország és az NSZK megállapodott arról, hogy Frankfurtban magyar, Budapesten pedig nyugatnémet kereskedelmi kirendeltség létesüljön.<sup>50</sup> A dokumentumot Beck István nagykövet és Freiherr Dietrich von Mirbach nagykövet írta alá a „kölcsönös megértés légkörében”. A két delegáció közös nyilatkozatban jelentette ki, hogy a megkötött szerződést a két ország és nép közti viszony javítása egyik legfőbb eszközének tartják.<sup>51</sup> A tényleges működést azután 1964. július 8-án kezdték meg a kirendeltségek.<sup>52</sup> A *Népszabadságban* Puja Frigyes külügyminiszter-helyettes reális helyzetjelentést tett közzé a megállapodással kapcsolatban, melyben kifejtette, hogy az elérendő cél az, hogy a kereskedelem volumene elérje az évenkénti 500 millió márkát, ami huszonöt százalékos növekedést jelentene. Kilátásba helyezte, hogy ezen az úton elképzelhető a két ország viszonyának rendezése, ugyanakkor kijelentette, a magyar békére törekvés csak akkor érhet célt, ha az NSZK-ban a „józság” kerül hatalomra. Puja részletesen elemezte annak jelentőségét, hogy ezzel a kereskedelmi szerződéssel sebet ejtettek az adenaueri Hallstein-doktrínán, s megemlíttette a bonni parlament elnökének kijelentését, miszerint a két ország közötti megállapodás szükségképpen a diplomáciai kapcsolatok felvétele felé mutat.<sup>53</sup> A magyar politikai elitnek tehát – miközben a Varsói Szerződés államaival való érintkezés keretében tovább puffogtatta a már megszokottnak tekinthető közhelyeket az NSZK ellenében – előremutató szerződést sikerült tőle alá hoznia, amit a *Népszabadságban* közölt cikkel tulajdonképpen meg is ünnepeltettek a magyar dolgozó néppel. Jól látszott az a kettős attitűd, mellyel a kérdést kezelték. Amikor a szövetség biztonságorientált tagjaival,<sup>54</sup> mint például Lengyelországgal vagy a dogmatikus brezsnyevi Szovjetunióval történt érintkezés, egyszerűen elővették azokat a szlogeneket, amelyekre szükség volt, ugyanakkor a tömbérdekkel összehangoltan, de ideológiailag erősen megkérdőjelezhető módon előnyös gazdasági szerződést kötöttek Európa egyik tőkeerős nyugati hatalmával.

A kereskedelmi kirendeltségek felállása után 1964-ben három szinten szólaltak meg magyar politikai vezetők. Négy különböző fórumon került szóba a Német Szövetségi Köztársaság ügye, de a különböző alkalmakkor elmondottak tartalma nem fedte egymást. A baráti szocialista országokkal történő kapcsolattartás folyamán a már hagyományosnak tekinthető nyugatnémet revansizmus, militarizmus került elő, illetve az erre való válaszadás, megoldási javaslatok. A Magyarországra érkezett szovjet, valamint keletnémet párt- és

<sup>49</sup> *A magyar külpolitika dokumentumai*, 3. évf. (1963) 3–4. sz. 58–59., 93.

<sup>50</sup> M. Szebeni Géza: *Vigyázó szemetek Moszkvára vessétek... avagy Kádár és a német kancellárok*. Grotius, 2009.

<sup>51</sup> *A magyar külpolitika dokumentumai*, 3. évf. (1963) 3–4. sz. 25–26., lásd: <http://www.spiegel.de/spiegel/print/d-46172750.html> (letöltés: 2018. április. 05.)

<sup>52</sup> Kiss: *Az első államközi megállapodástól a diplomáciai kapcsolatok felvételéig*, 43.

<sup>53</sup> *Népszabadság*, 21. évf. (1963) 278. sz.

<sup>54</sup> A szovjet blokk gazdaságorientált és biztonságorientált alblokkokra való felosztása Békés Csaba nevéhez fűződik. Békés: *Magyar külpolitika a bipoláris világban*, id. mű.

kormányküldöttségekkel folytatott megbeszélések végeredménye is azt hirdette, hogy a német békeszerződés lenne az egyetlen adekvát válasz, mely megfékezne a nyugatnémet „monopolkapitalista tőkét” az erőszak generálásában.<sup>55</sup> Ugyanezek a kijelentések hangoztak el akkor, amikor magyar küldöttség látogatott Lengyelországba, illetve csehszlovák delegáció Magyarországra.<sup>56</sup> Hasonló gondolatokat fogalmazott meg Péter János az országgyűlés előtt tartott beszédében, melyben odáig ment, hogy még az NSZK nyugati szomszédjai is csak az NDK-nak köszönhetik, hogy nem fenyegeti őket a nyugatnémet militarizmus, melyet hosszú távon csak a békeszerződés gátolna.<sup>57</sup> Kállai Gyula az MSZMP politikai akadémiaján 1964. június 24-én viszont arról beszélt, hogy a hosszú lejáratú kereskedelmi szerződések, valamint a kereskedelmi kirendeltségek felállítása a magyar–nyugatnémet kapcsolatok fejlődését mutatja, melyek javították a két állam viszonyán, valamint lazítottak az ezt akadályozó Hallstein-doktrínán.<sup>58</sup> A magyar vezetés tehát a baráti országoknak, illetve saját „alattvalóinak” ugyanazt a propagandaanyagot kommunikálta, viszont amikor saját káderállományát trenírozta, már jóval árnyaltabb és jövőbe tekintő képet festett. A magyar érdekeknek leginkább felelő mondatok természetesen Kádár Jánostól származtak, aki szeptember 25-én dr. Wolfgang Bretholz személyében a bázeli *National Zeitung*, valamint a hamburgi *Welt am Sonntag* diplomáciai levelezőjét fogadta. A vele készített interjú a nyugatnémet lapban szeptember 27-én, a svájciiban pedig október 4-én jelent meg.<sup>59</sup> Kádár kifejtette, hogy az NSZK-hoz fűződő politikai kapcsolat még rendezetlen, ugyanakkor a két ország gazdasági együttműködése zavartalan, amiben nagy szerepet játszott a kereskedelmi képviseltek felállítása. A Hallstein-doktrínát „halvaszületett eszmének”, rég túlhaladottnak nevezte, a normális viszonyok kialakítása egyik legfőbb akadályának, amiről ha lemond a nyugatnémet fél, a politikai kapcsolatok fejlesztésének akadályja is elhárulna. Az NSZK-t jelentős tényezőnek titulálta, melynek megvan a maga „egyáltalán nem kis” helye az NDK mellett is, ugyanakkor a nyugatnémet fél arra hiába vár, hogy bármelyik szocialista ország megszakítja kapcsolatait a keletnémetekkel csak azért, hogy Bonnal jó viszonyt építsen ki. Kádár aggodalmát fejezte ki azzal kapcsolatban, hogy Nyugat-Németországban revansista körök működnek, de ennél is aggasztóbbnak minősítette, hogy egyes miniszterek ilyen rendezvényeken felszólalnak, ami, mint mondta, még az angol gazdasági köröket is zavarja.<sup>60</sup> Ebben az interjúban Kádár, mondhatni, tiszta vizet öntött a pohárba, mivel egyértelműen kijelölte azt az útvonalat, melynek a végén elérhető a diplomáciai kapcsolatfelvétel és a két ország politikai viszonyának javítása. Demonstrálta, hogy Magyarország és a magyar politikai vezetés szeretne erre elmozdulni, de vannak bizonyos gátló tényezők, melyeket a nyugatnémet félnek kell lebontania, ha szándékai tényleg komolyak.

Az 1965-ös év a kiváras éve volt, legalább is magyar részről, hiszen a magyar politikai elit meglehetősen keveset beszélt az NSZK-ról, ami érthető is, mivel a Kádár-interjúval kitergette kártyáit. Kállai Gyula, a Magyar Népköztársaság minisztertanácsának elnöke november 13-án az országgyűlésben tartott beszédében emlékeztetett a nyugatnémet revansizmusra, mely veszélyt jelent a békére, de hozzátette, hogy Ludwig Erhard kancellár egyes kijelentései arra utalnak, felfogták a realitásokat. Mindezek ellenére Kállai a magyar kor-

<sup>55</sup> *A magyar külpolitika dokumentumai*, 4. évf. (1964) 1. sz. 54., 64.

<sup>56</sup> *A magyar külpolitika dokumentumai*, 4. évf. (1964) 2. sz. 25., 71.

<sup>57</sup> *Országgyűlési Napló* 1963/1. kötet (1963. március 21. – 1965. február 12.). 13. ülés. 1964. november 20. 856. hasáb.

<sup>58</sup> *A magyar külpolitika dokumentumai*, 4. évf. (1964) 1. sz. 11.

<sup>59</sup> *Heves Megyei Népiújság*, 15. évf. (1964) 236. sz.

<sup>60</sup> *A magyar külpolitika dokumentumai*, 4. évf. (1964) 2. sz. 84–88.

mány azon törekvését kommunikálta, hogy „két német állam alapon”, azaz az NSZK és az NDK egyidejű elismerésével rendezze kapcsolatait az NSZK-val.<sup>61</sup> A nyugatnémet fél mindközben arra törekedett, hogy a meglévő kereskedelmi képviseltek jogkörét terjesszék ki kulturális ügyek kezelésére is.<sup>62</sup> Az ezzel kapcsolatos magyar álláspontot Péter János 1966. január 28-án az országgyűlés előtt vázolta. Eszerint a jogkörbővítést csak újabb előremutató tárgyalások útján lehet elérni,<sup>63</sup> azaz nem járultak hozzá ahhoz, hogy egyszerűen közös megegyezéssel módosítsák a szerződést, hanem újabb átfogó tárgyalásokhoz ragaszkodtak.

Nyugatnémet oldalról gesztusértékű volt az 1966 márciusában kiadott „békejegyzék”, melyben gyakorlatilag ígéretet tettek arra, hogy tartózkodnak erőszak alkalmazásától a nemzetközi porondon, valamint kifejezték kapcsolatépítő szándékukat a keleti blokk országaival.<sup>64</sup> Kifejeztesen a Magyar Népköztársaság kormányához is eljuttattak egy jegyzéket 1966 júniusában (a londoni nagykövetségen keresztül), melyben kijelentették, hogy valamennyi szocialista országgal fejleszteni kívánják a kapcsolatokat, kivéve az NDK-t, melyet módszeresen kihagytak a felsorolásokból. Az NSZK ebben a jegyzékben leszögezte, hogy lemondott az atomfegyverek gyártásáról, valamint nehezményezték, hogy a szocialista blokk, miközben békéről beszél, sértő módon „nyugatnémet revansistáknak” nevezi őket.<sup>65</sup> Kádár János az NDK-ban tett látogatása során reflektált a nyugatnémet megkeresésre. Beszédében kijelentette, hogy ha az NSZK elismeri a *status quot*, és felülvizsgálja külpolitikai dogmáit, lehetővé válik Európa békéje, de szerinte a kézhez kapott jegyzék nem ezt a szándékot tükrözte, mivel abban nem szerepelt az NDK-val való kiegyezés.<sup>66</sup> A magyar–nyugatnémet kapcsolatok tényleges rendezésére az új, immáron szociáldemokratákat is sorai-ban tudó nyugatnémet kormány megalakulásakor, 1966 decemberében nyílt lehetőség. A Varsói Szerződés gazdaságorientált tagjaival, köztük Magyarországgal, valamint Csehszlovákiával szinte rögtön megindultak a tárgyalások, ami a Hallstein-doktrína teljes revízióját jelentette, amiért cserébe, ha deklaráltan nem is, de a nyugatnémet fél azt kérte, hogy a diplomáciai kapcsolatfelvételek a Szovjetunióval 1955-ben kötött szerződéshez hasonlóan feltételek támasztása nélkül történjenek. Az NSZK decemberi titkos megkeresését a magyar kormány méltányolta, és pozitív választ adott arra.<sup>67</sup> Az MSZMP PB 1967. január 10-én adott engedélyt a tárgyalások megkezdésére,<sup>68</sup> melynek következtében az NSZK külügyi államtitkára, Rolf Lahr január 23-án Budapestre érkezett. Háromnapos egyeztetés után, január 26-án a tárgyalások pozitív eredménnyel zárultak, a két fél késznek mutatkozott a diplomáciai kapcsolatfelvételre.<sup>69</sup> Ellentétet csak az szült, hogy a nyugatnémetek ragaszkodtak az össznémetiség képviselőjének jogához, valamint az NSZK részének tekintették Nyugat-Berlint.<sup>70</sup> Miközben a magyar politikai vezetés megbékélni és kiegyezni látszott az addig

---

<sup>61</sup> *Országgyűlési Napló* 1963/2. kötet (1965. április 3. – 1967. január 28.). 20. ülés. 1965. november 13. 1335. hasáb.

<sup>62</sup> Kiss: *Az első államközi megállapodástól a diplomáciai kapcsolatok felvételéig*, 43.

<sup>63</sup> *Országgyűlési Napló* 1963/2. kötet (1965. április 3. – 1967. január 28.). 22. ülés. 1966. január 28. 1560. hasáb.

<sup>64</sup> Békés: *Magyarország, a szovjet blokk, a német kérdés és az európai biztonság*, 316.

<sup>65</sup> *A magyar külpolitika dokumentumai*, 6. évf. (1966) 1. sz. 3–4.

<sup>66</sup> *A magyar külpolitika dokumentumai*, 6. évf. (1966) 1. sz. 26–27.

<sup>67</sup> Békés: *Magyarország, a szovjet blokk, a német kérdés és az európai biztonság*, 316–317.

<sup>68</sup> Sziklai István: *Szemelvények Magyarország és az NSZK kapcsolatából: Kádár János és Willy Brandt*. Múltunk, 54. évf. (2009) 1. sz. 49.

<sup>69</sup> Békés: *Magyarország, a szovjet blokk, a német kérdés és az európai biztonság*, 318.

<sup>70</sup> Kiss: *Az első államközi megállapodástól a diplomáciai kapcsolatok felvételéig*, 48.

démonizált NSZK-val, egyetlenegy politikai beszéd sem hangzott el ezzel kapcsolatban, az egész tárgyalás a háttérben folyt. Az egyeztetések végeztével egyetlen pozitív kijelentés született csak, amikor 1967. január 27-én Biszku Béla országgyűlési beszédében ugyan elítélte az NSZK revansizmusát, s hogy nem vesz tudomást az NDK-ról, de kifejtette, hogy a kapcsolatok fejlesztése, akár az államközi kapcsolatok rendezése is üdvös lenne Magyarországra számára a békés egymás mellett élés platformja jegyében.<sup>71</sup>

Moszkva kezdetben támogatta a közeledést, ellenétben a biztonságorientált blokkal, különösen a lengyel Władysław Gomułkaival, aki azzal riogatta Brezsnyevet, hogy az NSZK-val történő rendezés szétfeszítheti a Varsói Szerződést. Az igazi fordulópontot az jelentette, amikor január 31-én kiderült, majd másnap hivatalosan is bejelentették a román–nyugatnémet diplomáciai kapcsolatfelvételt, melyről Románia „elfelejtette” értesíteni szövetségeseit. A lengyel vízió beteljesedni látszódott, ezért összehívták a külügyminiszterek rendkívüli ülését Varsóba (1967. február 8. és 10. között). Ennek a konzultációnak az eredménye lett a lengyel–keletnémet nyomásra elfogadott varsói diktátumként<sup>72</sup> ismert deklaráció, melynek értelmében azon szocialista országok, melyek addig a pontig nem álltak diplomáciai kapcsolatban az NSZK-val, a továbbiakban se létesítsenek vele ilyen szerződést, mindaddig, amíg Bonn meg nem felel a jegyzőkönyvben foglalt feltételeknek: Nyugat-Németország mondjon le Nyugat-Berlinről és az atomfegyverekről, valamint a német nép egyedüli képviseletének igényéről. Ismerje el a II. világháború utáni határokat, köztük az Odera–Neisse határt, egyezzen ki az NDK-val, a müncheni egyezményt pedig tekintse érvénytelennek. Ez magyar szempontból annyit jelentett, hogy Magyarország maximum Bulgáriát előzhette meg a kapcsolatfelvételi sorban, de annak ellenére, hogy merevnek és túlzónak tartották a határozatot, az MSZMP PB február 13-án a konstruktív lojalitás jegyében elfogadta azt, azzal a feltétellel, hogy további konzultációt kér.<sup>73</sup> A román–nyugatnémet kapcsolatfelvételt a keleti blokk az NDK elszigetelésére tett kísérletnek tekintette, mely bebizonyítja, hogy az NSZK szándékai nem tiszták, ezért 1967 tavaszán valamennyi szocialista ország barátsági szerződést kötött az NDK-val. Magyar tekintetben nem hogy a diplomáciai kapcsolatfelvételre nem került sor, de még Ulrich Sahm nyugatnémet diplomata 1967. szeptemberi javaslata – mely feljogosította volna a kereskedelmi kirendeltségeket arra, hogy konzuli ügyekkel is foglalkozzanak – is kútba esett.<sup>74</sup> A magyar külpolitika ellentmondásos szituációba került, hiszen saját érdeke elé kellett helyeznie a tömb érdekét, holott az NSZK-val történő megegyezés már nem volt messze, és a nyugatnémetek továbbra is közeledni próbáltak, a magyar félnek pedig gazdaságilag igencsak előnyös lett volna a megállapodás. A konstruktív lojalitás politikáját folytató Kádár kénytelen volt meghajolni a tömbérdek előtt, és megfogadni Brezsnyev 1967. szeptemberi neki címzett figyelmeztetését, miszerint „nem árusíthatjuk ki a politikánkat holmi gyárak vagy egyébek kedvéért”.<sup>75</sup>

A varsói diktátum életbelépését követően az 1961-eshez hasonló propagandakampány vette kezdetét Nyugat-Németország ellen Magyarországon is, melynek lényege: leplezni a korábbi száznyolcvan fokos fordulatot. Először február végén Kádár János beszélt a Sportcsarnokban egy választási nagygyűlés keretében arról, hogy az NSZK diplomáciai csatornán

<sup>71</sup> *Országgyűlési Napló* 1963/2. kötet (1965. április 3. – 1967. január 28.). 29. ülés. 1967. január 27. 1955. hasáb.

<sup>72</sup> Az elnevezés Békés Csabától származik. Békés: *Magyarország, a szovjet blokk, a német kérdés és az európai biztonság*, 318–320.

<sup>73</sup> Békés: *Magyarország, a szovjet blokk, a német kérdés és az európai biztonság*, 318–320.

<sup>74</sup> Kiss: *Az első államközi megállapodástól a diplomáciai kapcsolatok felvételéig*, 49–50.

<sup>75</sup> Sziklai: *Szemelvények Magyarország és az NSZK kapcsolatából*, 50.

keresztül békés szándékot jelzett, miközben tettei még mindig a revansizmust sugározzák, aminek elvetésére szólította fel Bonnt.<sup>76</sup> Nem sokkal később, március elsején Kállai Gyula Debrecenben, Péter János pedig Szekszárdon tartott választási beszédében fejtette ki, hogy az NSZK nem fogadja el a *status quot*, és az általuk felajánlott diplomáciai kapcsolatfelvétel csak a helyzet kiélezését szolgálja.<sup>77</sup> Az NDK-val május 18-án megkötött barátsági szerződés alkalmából<sup>78</sup> Losonczy Pál beszédében felrótta az NSZK-nak a revansizmust, valamint azt, hogy nyíltan fenyegeti az NDK-t.<sup>79</sup> Ugyanezt a szöveget Kádár János is megismételte az NDK Magyarországra látogató küldöttsége előtt is, ezen túl azt is kifejtette, hogy a „sajtókoncert” ellenére az új keletpolitika nem őszinte, és nem a nyitás, hanem a szocialista országok megosztása a célja, s tovább kell harcolni a nyugatnémet revansizmus és militarizmus ellen.<sup>80</sup> Hasonló tartalmú beszédekben ócsárolta Kádár az NSZK-t Csehszlovákiában, valamint a Szovjetunióban, mindkét alkalommal barátsági nagygyűlés keretében. Ugyanakkor a Prágában elmondott beszédében azt is említette, hogy normális kapcsolatokra törekednek a továbbiakban is.<sup>81</sup> Ezek a fórumok hasonló beszédek hangzottak korábban is, az 1967-es újítás az volt, hogy a propaganda-hadjárat nem állt meg Keleten, hanem Nyugatra is kommunikáltak. Ennek vélhetően az lehetett az oka, hogy elvesztette jelentőségét a kétféle beszédmód, hiszen Magyarország csak abban az esetben közeledhetett az NSZK-hoz, ha a teljes szocialista blokk kibékült vele. Fock Jenő miniszterelnök így már az ENSZ rendkívüli közgyűlésén is egyre nyíltabban fasizálódó, militarista Nyugat-Németországról beszélhetett, melyet a Nyugat támogat.<sup>82</sup> Péter János pedig az ENSZ közgyűlés XXII. ülészakánának általános vitáján, 1967. október 4-én arról szökölt, hogy az NSZK-ban huszonkét évvel a háború után felerősödtek a szélsőjobboldali mozgalmak, s az NDK nélkül a nyugatnémet revansizmus és militarizmus újra felvetette volna a határok kérdését. Ugyanakkor egymással való tárgyalásra szólította fel a két német államot.<sup>83</sup> A magyar politikai vezetés teljes mellszélességgel kiállt a tömbpolitika mellett, lényegében nem is tehetett mást. A varsói diktátum egyértelmű volt, teljesen beszűkítette a magyar külpolitika mozgásterét, a lavírozás már nem segített, így bárki, bárhol, bármit mondhatott, mert a diplomáciai kapcsolatfelvétel időpontjának koordinálása teljesen kicsúszott a kezükből.

Egy évvel később azonban pozitív változások zajlottak le a tömbön belül, így lehetőség nyílt arra, hogy a varsói diktátumot újragondolják, a magyar politikai vezetés legalább is szeretett volna hinni ebben. Alexander Dubček januárban került a CSKP élére, és szinte rögtön meghirdette a németekkel való megbékélés politikáját,<sup>84</sup> Jugoszlávia pedig január 21-én újra diplomáciai kapcsolatot létesített az NSZK-val. Ezek lehetőséget adtak Kádárnak, hogy egy blokkon belüli ellenzéket hozzon létre az addig hatékonynak bizonyuló lengyel és keletnémet lobb ellenében.<sup>85</sup>

---

<sup>76</sup> *Népszabadság*, 25. évf. (1967) 46. sz.

<sup>77</sup> *A magyar külpolitika dokumentumai*, 7. évf. (1967) 1. sz. 80–81.

<sup>78</sup> MNL OL-XIX-A-83-b. 3317/1967 határozat. A magyar–NDK Barátsági, Együttműködési és Kölcsonös Segítségnyújtási Szerződés törvénybe iktatásáról.

<sup>79</sup> *A magyar külpolitika dokumentumai*, 7. évf. (1967) 1. sz. 44.

<sup>80</sup> *Népszabadság*, 25. évf. (1967) 117. sz.

<sup>81</sup> *Népszabadság*, 25. évf. (1967) 242. sz.; *Népszabadság*, 25. évf. (1967) 211. sz.

<sup>82</sup> *A magyar külpolitika dokumentumai*, 7. évf. (1967) 1. sz. 20.

<sup>83</sup> *A magyar külpolitika dokumentumai*, 7. évf. (1967) 2. sz. 20.

<sup>84</sup> Békés: *Magyarország, a szovjet blokk, a német kérdés és az európai biztonság*, 320.

<sup>85</sup> Kiss: *Az első államközi megállapodástól a diplomáciai kapcsolatok felvételéig*, 50.

A várakozások ellenére azonban a továbbiakban sem volt tapasztalható változás a tömbpolitikában, így a magyar szövegek is ugyanazok maradtak. Fock Jenő Párizsban március 29-én százötven újságíró jelenlétében tartott sajtótájékoztatót, melyen a magyar–nyugatnémet kapcsolatfelvétel lehetőségeiről érdeklődő kérdésekre azt a választ adta, ami a tömb hivatalos „szlogenje” volt: a diplomáciai kapcsolatfelvételnek nincs akadálya, ha az NSZK tiszteletben tartja Magyarország barátságát az NDK-val, és elismeri az Odera–Neisse határt.<sup>86</sup> A „fasisztázó” mondatok újból elmaradtak, de az egyértelmű tömbpolitikai irányelveket ismételte el a nyugati újságíróknak. Az 1968-as év folyamán a magyar politikai vezetés és számos szervezet különböző fórumokon vádolta az NSZK-t neonácizmussal, militarizmussal és revansizmussal, miután a Baden-Württembergben rendezett tartományi választáson tíz százalékos támogatottságot szerzett a szélsőjobboldali Német Nemzeti Demokrata Párt.<sup>87</sup> A radikális párt sikerét először 1968. május 8-án a Nácizmus Üldözötteinek Bizottsága ítélte el az NSZK kormányának írt levélben,<sup>88</sup> majd 1968. június 22–23. között a Magyar Partizán Szövetséggel együtt tartottak nagygyűlést Dachauban az újnácizmus előretörésének megakadályozásáért.<sup>89</sup> A két szervezet Gáti Ödön vezetésével 1968. szeptember 6–11. között Dachauban részt vett egy nemzetközi emlékmű avatásán is.<sup>90</sup> Ezek ugyan a magyar kormányzattól elvileg független szervezetek voltak, de mint tudjuk, a korabeli Magyarországon ezer szállal kötődtek a Párthoz, és csak központi engedéllyel vehettek részt ilyen rendezvényeken. A fent említettek tehát tekinthetők a magyar politika szimbolikus lépéseinek a szerintük „fasizáló” NSZK ellenében, így Magyarország, ha burkoltan is, de továbbra is vállalta az NSZK neonácinak bélyegzése retorikáját, mely üzenet a blokkon kívülre szólt. Az ország első embere, Kádár János az 1968. május 15–17. között a Lengyel Népköztársasággal újabb húsz évre kötött barátsági, együttműködési és kölcsönös segítségnyújtási szerződés megkötése alkalmából tartott beszédében ismét militánsnak és revansistának bélyegezte Nyugat-Németországot: „Keserű történelmi tapasztalatok alapján emeljük fel szavunkat a Német Szövetségi Köztársaság reakciós erőinek revánsvágyó, militarista politikája ellen, amelyet kétszínű bonni nyilatkozatok próbálnak leplezni.” Azt, hogy a tartományi választásokon szignifikáns eredményt érhetett el egy szélsőjobboldali párt, Kádár a fasiszta erők nyílt fellépésének titulálta.<sup>91</sup> Az Alexander Dubček csehszlovák első titkár magyarországi látogatása és a magyar–csehszlovák szerződés megkötése alkalmából rendezett barátsági nagygyűlés keretében június 15-én pedig Kádár arról beszélt, hogy Bonn „újfasizmusa” és militarizmusa közvetlenül fenyegeti a két országot, valamint Európa békéjét.<sup>92</sup> Moszkvában szintén barátsági nagygyűlés alkalmával szólt arról, hogy a német nép jövőjét az NDK társadalma képviseli.<sup>93</sup> Péter János külügyminiszter az országgyűlés előtt júliusban kifejtette, hogy „Európa fő problémája a két német állam egymáshoz való viszonya, s ebben az a revansista, militarista és neonáci fenyegetés, amely Nyugat-Németországból a Német Demokratikus Köztársaság ellen irányul”. Újra kijelentette, hogy meg-

<sup>86</sup> *Magyar külpolitikai évkönyv 1968*. Budapest, 1969. 159.

<sup>87</sup> Lásd: <http://www.dw.com/en/the-ndp-on-germanys-extreme-right/a-15572610> (letöltés: 2017. december 06.)

<sup>88</sup> *Magyar külpolitikai évkönyv 1968*, 47.

<sup>89</sup> *Magyar külpolitikai évkönyv 1968*, 58.

<sup>90</sup> *Magyar külpolitikai évkönyv 1968*, 70.

<sup>91</sup> *Magyar külpolitikai évkönyv 1968*, 187.

<sup>92</sup> *Magyar külpolitikai évkönyv 1968*, 203.

<sup>93</sup> *Magyar külpolitikai évkönyv 1968*, 213.

oldást csak a két német állam kiegyezése jelenthetne.<sup>94</sup> Az ENSZ XXIII. közgyűlésén, 1968. október 11-én pedig, ahogy 1967-ben is, újra a nyugati világ előtt vádolta neofasizmussal és militarizmussal a Német Szövetségi Köztársaságot.<sup>95</sup> Ezek a kijelentések igencsak vitathatónak tűnhettek, amikor a béketábor az NSZK militarizmusának hangoztatása közepette augusztus 21-én katonai erővel bevonult a testvérállam Csehszlovákiába.

A következő év elején döntő változás nem történt, az országgyűlés külügyi bizottsága elítélte azt a nyugatnémet törekvést, hogy a Szövetségi Gyűlést Nyugat-Berlinben tartsák. A magyar kormány ezt szándékos provokációnak, az új kelet-politikát pedig pusztá képmutató megtévesztésnek minősítette.<sup>96</sup> Ez azonban csak mellékszálak bizonyult. A keleti blokk politikája nem változott, a varsói diktátum továbbra is érvényben volt, az MSZMP PB 1969. július 1-jei határozata pedig ennek megfelelően kijelölte az irányvonalat a nyugatnémet kérdésben. A gazdasági kapcsolatokat, valamint, ha lehetséges, a politikai kapcsolatokat is fejleszteni kívánták, de a legfontosabb az volt, hogy a lehető legtöbb fórumon a német kérdés rendezésének szükségességét propagálják.<sup>97</sup> Ezzel lényegében összefésülték a tömbnek való megfelelés és a „nemzet” érdekében képviselőtét. Ez az elhatározás tükröződött a politikai beszédekben is, hiszen két év kihagyás után visszatért a kétarcú kommunikáció. Kádár ennek megfelelően, amikor Szófiában vagy Moszkvában tartott beszédet, a még mindig militarizmusra és fasizmusra hajlamos nyugatnémetekkel szembeni éberséget emelte ki.<sup>98</sup> Az NSZK-val kapcsolatban először Péter János, majd Komócsin Zoltán szólalt fel az országgyűlésben. Péter János annak ellenére, hogy szerinte az NSZK-ban léteztek olyan körök, melyek atomfegyver birtoklására törekedtek, mégis reményét és bizalmát fejezte ki azal kapcsolatban, hogy a nyugatnémetek az összeurópai konferencia konstruktív tényezői lesznek. Komócsin Zoltán pedig amellet, hogy felhívta a figyelmet az újfasizmus és militarizmus veszélyeire, valamint az éberség szükségességére, szintén bizakodásának adott hangot, hogy az NSZK a realitások alapján fog cselekedni.<sup>99</sup> Itthonra és a szocialista országok számára tehát az éberséget és a reményt hangsúlyozták, míg a nyugati médiának adott tájékoztatókon abszolút pozitív képet festettek. Fock Jenő Bécsben tartott sajtóértekezletén például kijelentette, hogy a magyar fél kívánatosnak tartja a diplomáciai kapcsolatfelvételt, melynek feltétele a *status quo* és az NDK elismerése. Kádár János pedig Moszkvában sajtóértekezleten nyilatkozott a *Süddeutsche Zeitung* nyugatnémet baloldali lapnak, melyben kijelentette: a két német állam kiegyezése esetén belátható időn belül megkezdődhetnek a tárgyalások.<sup>100</sup> Az igazi változás 1969 októberében, az SPD (Németország Szociáldemokrata Pártja) és az FDP (Német Szabaddemokrata Párt) közös választási győzelme után, Willy Brandt nyugatnémet kancellárrá választása után következett.<sup>101</sup> Kádár 1969. november 29-én a *L'Unità* olasz baloldali lapnak adott interjújában üdvözölte az új kormányt, de leszögezte, hogy azt majd csak a tettei alapján lehet megítélni, de Magyarország nyitottságáról biztosította Brandtot. A CDU-CSU kereszténydemokrata pártszövetség bukását pozitívnak

<sup>94</sup> *Országgyűlési Napló* 1967/1. kötet (1967. április 14. – 1968. december 19.). 15. ülés. 1968. július 13. 1172. hasáb.

<sup>95</sup> *Magyar külpolitikai évkönyv* 1968, 291.

<sup>96</sup> *Magyar külpolitikai évkönyv* 1969. Budapest, 1970. 97–98.

<sup>97</sup> Békés: *Magyarország, a szovjet blokk, a német kérdés és az európai biztonság*, 322.

<sup>98</sup> *Magyar külpolitikai évkönyv* 1969, 165., 197.

<sup>99</sup> *Országgyűlési Napló* 1967/2. kötet (1969. április 17. – 1971. február 10.). 26. ülés. 1969. szeptember 24. 2005. és 2017. hasáb.

<sup>100</sup> *Magyar külpolitikai évkönyv* 1969, 152., 174–175.

<sup>101</sup> Sziklai: *Szemelvények Magyarország és az NSZK kapcsolatából*, 46–47.

minősítette, mivel ezt a formációt tette felelőssé az NSZK militarista és revansista politikájáért.<sup>102</sup>

A frissen választott új német kormány valódi fordulatot hozott, megindultak a Szovjetunióval a tárgyalások, melynek következtében 1970. augusztus 12-én megszületett a szovjet–NSZK szerződés: az NSZK elismerte az Odera–Neisse határt, és kötelezte magát az NDK-val való kiegyezésre. 1970. november 18-án pedig a lengyelekkel kötött szerződésben kijelentették, hogy a két államnak nincs területi vitája egymással. Az új felállásban Magyarország is közeledett az NSZK-hoz, 1970. január elsejétől vízum- és útlevelkiadás jogával ruházták fel a kereskedelmi képviselőket, melyek ettől kezdve mintegy nagykövetségként funkcionáltak.<sup>103</sup> A pozitív változások és légkör a megszólalásokban is érezhető volt, újfent emelt a többszintű beszédmód, és innentől szinte minden fórumon a tárgyalások előmozdítása lett a fő téma.

Péter János külügyminiszter a nyugatnémet televízióknak adott nyilatkozatában elismerte, hogy az NSZK jogos érdekeit is figyelembe kell venni, de leszögezte, mindenképp el kell ismernie az NDK-t, mely aktus után Magyarországgal is létesíthet diplomáciai kapcsolatot.<sup>104</sup> Az országgyűlésen pedig arról beszélt, hogy jelentős előrelépések tapasztalhatók, melyek a tényleges tárgyalások irányába mutatnak.<sup>105</sup> Mindeközben Kádár az NDK-ban hangzott, hogy a két német állam megegyezése létfontosságú.<sup>106</sup> Az 1971 februárjában, illetve márciusában lezajló magyar–csehszlovák és magyar–keletnémet tárgyalásokon, valamint a bolgár külügyminiszter látogatásakor a magyar fél mindemellett, hogy méltatta a már megkötött szerződéseket, azok ratifikálásának szükségességét húzta alá.<sup>107</sup>

Az 1972-es NSZK–NDK alapszerződésben az NSZK elismerte az NDK-t, ami hatalmas fordulópontot jelentett. Willy Brandt 1972 augusztusában Kádárnál kezdeményezte, hogy kezdődjenek tárgyalások a diplomáciai kapcsolatfelvételtől akár személyesen, akár a német szociáldemokrata Hans-Jürgen Wischnewskin keresztül, mert az az SPD választási kampányában sokat jelentett volna. A második lehetőséget Kádár ugyan elfogadta, és Komócsin Zoltán szeptember 15-én fogadta is Wischnewskit, de a szovjetektől egyértelmű utasítás érkezett arra vonatkozólag, hogy a varsói diktátumban megszabott menetrendtől tilos eltérni, így végül a magyar fél visszautasította a nyugatnémet ajánlatot.<sup>108</sup> A magyar politikusok megszólalásai 1972-re teljesen kiüresedtek, mivel minden haladt a kijelölt útján, nem tudtak releváns témákat felhozni, így a megnyilatkozások száma is igencsak alacsony volt, Nyugat felé gyakorlatilag nem is történt kommunikáció. A két német állam 1973 elejére véglegesen rendezte kapcsolatait, Csehszlovákiával a nyár folyamán rendeződött az NSZK viszonya, így augusztus elején megindulhattak a magyar–nyugatnémet tárgyalások, melyek végén, 1973. december 21-én a Magyar Népköztársaság és a Német Szövetségi Köztársaság között diplomáciai kapcsolat létesült.

A magyar politikai elit a vizsgált időszakban roppant megfontoltan adta elő beszédeit, kínosan ügyelve arra, hogy mindig az érdekeinek legmegfelelőbb, de a szövetségesek számára is elfogadható kijelentések hangozzanak el. Ennélfogva a beszédek gyakorisága és

<sup>102</sup> *Magyar külpolitikai évkönyv 1969*, 266.

<sup>103</sup> Kiss: *Az első államközi megállapodástól a diplomáciai kapcsolatok felvételéig*, 54–55.

<sup>104</sup> *Magyar külpolitikai évkönyv 1970*. Budapest, 1971. 34–37.

<sup>105</sup> *Országgyűlési Napló 1967/2*. kötet (1969. április 17. – 1971. február 10.). 31. ülés. 1970. március 4. 2420. és 2426. hasáb.

<sup>106</sup> *Magyar külpolitikai évkönyv 1970*, 45.

<sup>107</sup> *Magyar külpolitikai évkönyv 1971*. Budapest, 1972. 52–56.

<sup>108</sup> Békés: *Magyarország, a szovjet blokk, a német kérdés és az európai biztonság*, 326.



mondandója hullámzott. Amikor 1961-ben a tömbérdek azt kívánta, hogy a berlini fal létjogosultságát bizonygassák, akkor a magyar politika készséggel megtette ezt azokon a fórumokon, amelyeken ez nem okozott számára problémát, így a belpolitikában és a tömbön belüli érintkezésben hangosan és hangzatosan tettek ennek eleget. Amikor viszont elhárult a közvetlen kötelezettség, mivel az NSZK-ról jót mondani nem igazán lehetett, egyszerűen nem hozták szóba. A nyugatnémetek sértegetése azonban kiváló fedezék is lehetett a biztonságorientált szövetségesekkel szemben akkor, amikor Magyarország gazdaságorientált célokból szorosabbra fűzte a kapcsolatokat az NSZK-val, és kereskedelmi kirendeltségek felállításáról állapodott meg. A varsói diktátumig magyar politikus az NSZK-ról és a hozzá fűződő kapcsolatokról a Nyugatnak negatívan nem nyilvánult meg. A diktátum után azonban Magyarország csak a teljes tömb NSZK-val való megbékélése után cselekedhetett, így majd két évre elvesztette jelentőségét a kétarcú kommunikáció. Ettől kezdve Keleten az éberséget, Nyugaton pedig a nyitottságot hangsúlyozták, ez azonban csak 1970-ig volt tartható, mivel innentől a világpolitika kedvező alakulása folytán a már folyamatban lévő egyezkedések propagálása maradt Keleten és Nyugaton is. A beszédek 1972-re teljesen kiürültek, minden ment a maga útján, a diplomáciai kapcsolatfelvétellel pedig a burkolt üzenetek Nyugat felé feleslegessé váltak.